

מסע המוות

קטע מספרו של גשה מייקל רואן' "הגן"

תרגום: דבורה צביאלי

© 2006

... הפעם העונה היתה חורף, ומסעי מנע ממני מלהגיע עד שעה מאוחרת למדי: היה כבר קרוב לחצות בשעה שעברתי בשער. הירח הפעם לא היה מלא, אלא סהר דקיק, וברק כסוף של כפור מדברי עטה את הדשא. הקור ניסר בגופי ובאורך רוחי, והיתה זו הפעם הראשונה בה ישבתי על הספסל שמתחת לעץ החרוב שלא עם גבי אל השער, כי אם פונה אליו – כמעט בדרישה שבפעם זו, סוף סוף, היא תבוא מהר. אלא שזמן רב המתנתי, והיו אלו החוטים האחרונים, אך האיתנים, של אמונתי, שקיבעו את פני על היתדות המחודדים שמעל לשער, שם חייב הייתי להבחין בפניו של כל מי שמתקרב.

בואו הפתיעני. לא היו אלו פנים ושער זהוב, לא אורה של השמש וחומה, כי אם ראש קרח, שני חורים שקועים בצללים של לבן חיוור, גבוה מעל לשער. הוא חצה את השטח שבין השער לבין הספסל ברכות ובמהירות – רוח רפאים, כשגלימותיו משתרכות אחריו על הארץ, מדגישות את גובהו הרב. ואז היה הוא לצדי, מביט בי בפנים נעדרי שמחה, המסטר של החכמה הגבוהה, ונסופגדהו עצמו.

הוא היה קודר, וכל גפיו ארוכים, אך לא רזים – כי אם חזקים ונחושים, וגידים משתזרים של עצמה אף בגילן, שהיה לפי הערכתי כשבעים שנה. מצחו היה קצר, לסתו רבועה, והכל מתוח היטב עד שנדמה כי עורו אינו אלא צבע מרוח על פני גולגלתו. שפתיו היו קפוצות בחזקה, ובקצות שפתיו היו חרוטים על פניו קווים עמוקים של רצינות גמורה. לא יכולתי לדבר, וצפיתי למוצא פיו, אלא שהוא המשיך בעמידתו לפני, תוך שהוא מביט כלפי מטה, והדשא הרך והמזרקה השמחה לא היו יותר עמדי כי אם מאחורי.

"האם תמות היום?" הוא שאל בפשטות.

אילו באו הדברים מפיו של אחר, במקום חשוך ובודד זה, הייתי מתייחס אליהם כאיום – אלא שהיה לי אמון בגלימה, גלימת הנזיר, ועניתי בפשטות: "אינני יודע".

"אך חשוב לרגע, האם תמות היום?" הוא המשיך ותבע.

"ייתכן, זה תמיד אפשרי, תמיד יש סיכוי ... אלא שזה טרם קרה, ועל כן אני נוטה לחשוב שלא, לא היום."

"התבונן בגופך", הו הורה, "האם זהו גוף שימות?"

התבוננתי בידי, והבטתי באצבעותי, כמעט משותקות מן הקור, וחשבתי על ידיה של אמי המתה, באותו בוקר שבו נמצאה טובלת בבריכה של דמה, בשעה שמצא הסרטן את דרכו אל תוך הלב עצמו – "אכן כן, זהו גוף שימות."

"ובשעה שהמוות יבוא, הוא המשיך בעוצמה, "האם יש אז מקום שאליו תוכל ללכת, איזה מקום שבו המוות לא יוכל להשיגך?"

"לא, לא. אין מקום כזה. לא מבצר אבן ענק, לא סירה בלב ים, לא בקתה בלב יער, לא כלוב של פלדה. המוות חודר אל מבעד כולם, וכלל לא ניתן לעצרו."

"אלא שצעיר אתה. האם לא נועד המוות לזקנים? האם אין המוות נוטל את קרבנותיו על פי איזה סדר הגיוני, הזקנים ביותר תחילה, ורק אחר כך הצעירים?"

חשבתי לרגע. "מוטל עלינו למות, ועל כן אנו מחפשים את המוות בין אלו שחיו זמן רב; אך אינני יכול לומר שיש איזשהו סדר, ונראה כי הוא אקראי, ורבים מידידי הצעירים מתו גם הם – לא נראה כי יש איזשהו סדר שהמוות מכבד."

"אך לבטח יש איזה דרך לעצור את המוות, איזה חידוש מעולם הרפואה, איזה לחש מסתורי שאנשי דת מסוימים מכירים, איזושהי דרך לגונן על החיים מפני המוות."

"אמנם יש תרופות, ולעתים נראה שהן יכולות להאיט את בואו, אלא שטרם נמצא הרופא שמצא תרופה נגד המוות, ושום איש דת לא מצא עוד לחש להגן מפניו."

"אך מה לגבי אותן התרופות? האם לא ניתן להשתמש בהן בתבונה, להקדיש את מיטב הכשרונות של אנשים, למצוא דרכים של אכילה בריאה, ותרגול של הגוף, ובכך להוסיף שעות לחיינו?"

כאן חשבתי היטב, שכן שאלתי עצמי שאלה זו לעתים קרובות, והתשובה לא הניחה את דעתי. "אמנם נוכל לעשות כל אותם הדברים, ונראה כי אלו אמורים להוסיף שעות לחיינו – אלא שבאופן פרדוקסלי, אפילו בזמן שאנו מתעמלים, ואפילו בשעות שבהן אנו מחפשים מזון בריאות ומכינים אותו ואוכלים אותו – אפילו בעת שאנו עושים כל אותם הדברים, אותו הזמן חמק לו מתחת ידינו, ללא רחם, וקרב אותנו עוד יותר אל מותנו. הזמן שאנו מקדישים למען חיינו הוא זמן שאבדנו בחיינו, והוא זמן שמקרב אותנו, תמיד ולנצח, לקראת מותנו. אין ביכולתנו לעצור, ואין ביכולתנו להאיט את המרוץ לעבר המוות."

ווסובנדהו נצב לו, שקט, ובשעה שצליל מילותי דעך באזני, שמעתי את קול המעיין, זורם מתוך המזרקה שמאחורי, ונראה כי קרא לי לחשוב על המים, חיי, הנראים כדבר מוצק ואחיד, מעיין הזורם בין הסלעים, בעוד שלמעשה הלא הם דליפה מתמדת, אבדן מתמיד, ללא הרף, של רגעים יקרי מציאות.

"אז כמה שעות הקדשת היום למדיטציה?" שאל הוא, לבסוף.

"בדרך כלל אני שומר על סדירות, אלא שהיום היתה לי עבודה נוספת בספרייה, והיו ההכנות לנסיעה לכאן, ארוחת ערב זריזה בפונדק, ו..."

"ענה על השאלה."

"לא מדטתי היום כלל. לא היה זמן."

"ואתמול, כשהיה לך זמן, כמה זמן מדטת אז? כמה זמן הקדשת לחיפוש החשוב יותר, כמה זמן הקדשת לרוח, במקום לגוף, העומד להרקב במהרה?"

"אתמול מדטתי, כמעט שעה, בבוקר."

"שעה אחת במשך היום כולו?" הוא שאל.

"בדרך כלל אני נוהג למדוט כשעה ביום, לעתים בבוקר ולעתים בערב."

"שעה אחת?" הוא שב ושאל.

"כן, זה כולל את ההכנות וכו', ולרב יש גם איזו עבודה להכין עבור אותו יום, או איזו הפרעה שבאה מבחוץ. כך שאם לומר את האמת, זה בעצם יותר כמו מחצית השעה או עשרים דקות." "עשרים דקות ביממה של עשרים וארבע שעות?" הוא שאל שנית.

"כן, נכון, בסך הכל בערך כעשרים דקות, כל פעם שאני יכול." הבטתי אל האדמה הקרה.

"ואכילה, כמה זמן לאכילה?" הוא שאל. "ושינה, ושיחה עם ידידיך, ומחשבה אקראית על אשר עשית, או שאולי עוד תעשה. ואפילו לעשיית צרכיך, כמה זמן?"

"כל אלו – זה איך שהיום עובר. זה איך שאני מעביר את היום."

"אז בעצם הרי זה כאילו שמתת כבר עכשיו. יש כל כך מעט זמן, זמן נדיר לגמרי, בטרם מותך, ובעצם גם מעט מזעיר זה של הזמן כולו מבוזבז, כך שבעצם לא נותר שום זמן שהוא. לא נותר לך שום זמן שהוא. ניתן לומר שאתה משול למת כבר ברגע זה."

ישבתי שותק.

"האם יודע אתה." הוא שאל ברוך, כאילו דבר מתוך נסיון, "כיצד נראים החיים שחלפו לאדם בן שבעים?"

"לא, אני עדיין צעיר."

הוא נאנח. "נסה להעלות בדמיונך חלום ארוך, חלום כמו החיים עצמם, מלא לעתים בהתנסויות נעימות, מופרע על ידי רגעים של כאב רב, אלא שהוא עדיין מלא ורב גוני."

יכולתי לדמיין זאת.

"ועתה נסה לדמיין את רגע ההתעוררות."

דמיינתי גם את זה.

"ונסה לדמיין את הרגשתו של אדם שזה עתה התעורר, בעודו נזכר בחלומו."

זאת עשיתי, שכן היו לי חלומות שכאלו, וראיתי שכל החלום נדמה כדקות ספורות, החולפות מהר ונמוגות. הוא הנהן בראשו, וזמן מה עמד בשקט, ואז, פעם נוספת: "שאלתי אותך – האם תמות היום?"

"באמת אינני יודע", עניתי בכנות.

"אם כך אספר לך סיפור", הוא אמר בשקט, בקול מצטרד, "ישנו אדם אחד. ואדם זה גרם לעוולה גדולה לאיש אחר, איש מאד חזק ואכזר. והאיש האכזר איים על האדם הראשון ונשבע שבטרם יגיע החודש לסיומו, הוא יבוא לביתו בלילה, יפרוץ פנימה, וישסע את גרונו."

צמרמורת קלה עברה בי למשמע דבריו, ובשל קור הלילה, וכל האווירה שהשתררה על גני האהוב.

"כעת אשאלך: אם יש צורך לבצע הכנות מסוימות – לשים מנעולים על הדלתות, בריחים על התריסים, ולארגן אמצעים לקרוא לעזרה כשיגיע הרגע – האם עדיף כי האדם הראשון יבצע עוד לפני הלילה הראשון,

או שעדיף כי יחכה למחרת, או חמישה לילות, בידעו כי האיש יבוא חמוש בסכיניו באחד הלילות שלפני סוף החודש?"

"בוודאי שעליו לבצע את כל ההכנות תכף ומיד."

"אבל מה אם האיש עם הסכין יבוא מאוחר יותר, ואולי אפילו בלילה האחרון של החודש, או אולי בלילה שלפניו?"

"אזי אין זה משנה, שכן ההכנות כבר נעשו; אך אילו נדחו ההכנות, והרוצח היה מגיע מוקדם – אזי הכל אבוד."

"כמוכן שאתה צודק. מהו משך חיי אדם?"

"בימינו אלה, שבעים שנה. אנשים חיים עד גיל שבעים."

"לא, לא. לא שאלתי מהו משך ממוצע לחיי אדם. שאלתי: מהו משך חיי אדם? כמה זמן חי אדם?"

"חלק חיים יותר, וחלק פחות. הרוב בימינו חיים עד גיל שבעים."

"הוא כחכח בגרונו, ועיניו הוסטו כמעט בכעס. "שוב אשאלך: מהו משך חיי אדם?"

"אם אתה מנסח זאת באופן כזה ..."

"איזה אופן?" הוא ענה.

"טוב, בסדר. לא אוכל לומר, איננו יודעים, אין משך קבוע לחיי אדם. אין לחיים של אדם משך זמן מוגדר – יש המתים בזקנתם, אחרים בשיאו של גיל הביניים, אחדים בפריחת נעוריהם, ועוד אחרים – כילדים, ויש המתים עוד בטרם הגיחו מרחם אמם. אין מספר קצוב של ימים בחיים, וזה נכון לגבי כל אחד."

"והאם קל למות, או קשה?" הוא המשיך, מבלי להרפות.

"נראה שצריך להיות קושי מסוים. אני כבר חי למעלה מעשרים שנה, יותר אפילו ממרכבה איתנה, כמעט מחצית אורך חייו של בית במדבר העשוי מאבן וטיט."

"האם מעולם לא שמעת על מי שמת כתוצאה מחתך קטן שהזדהם, או מהחלקה בברכת מים קטנה, או ממהלומת אגרוף הנוחתת פתאום, ברגע של כעס?"

"כן, שמעתי או ראיתי את כל אלו."

"והאם מעולם לא שמעת על אדם שנהרג על ידי עצם אותם הדברים שאמורים היו לתמוך בחייו: האם מעולם לא שמעת על מי שנמחץ על ידי מרכבה, או שגולגלתו נופצה מבעיטה של פרה חולבת, אדם שנחנק מהמנה הדשנה שאשתו הכינה באהבה בשבילו, מישהו שמת בזרועות הרופא המנסה לטפל בו, מישהו שנפל במורד המדרגות בביתו, או שמת בשעה שצנחה על ראשו לבנה או חלק אחר מן הגג האמור לגונן עליו?"

"אמנם כן. זה קורה הרבה."

"ואתה הרי למדת גם פיזיולוגיה. אמור לי: מהו תפקיד הריאות?"

לקרר את הגוף, לספק לו אוויר, ולמתן את השפעתו של היסוד החם יותר, של המרה."

"ומה תפקידו של הכבד?"

"לייצר את המרה, לעזור בעכול, כך שהמזון יוכל לתדלק ולחמם את הגוף."

"ומה אם חומו של הגוף לא מספיק, ויסוד הרוח שסביב הריאות מתחזק יתר על המידה?"

"האדם מת מדלקת ריאות."

"אך מה אם יסוד הרוח בעצמו נחלש, ואין קירור של הגוף?"

"האדם מת מחום."

"אז האם נוכל לומר שגופנו אנו, אותה מכונה שנראה כי היא מצויה בשווי משקל נפלא בינה לבין עצמה, היא למעשה תאונה קטלנית הממשמשת ובאה, שעצם התיפקוד של האיברים השונים בגופנו מעמיד את האיברים במלחמה זה כנגד זה, ושזה רק עניין של זמן עד אשר אחד האיברים ישתלט על האחרים ויהרוג גוף זה?"

היה זה מוזר לחשוב שאם לא יהיה זה דבר חיצוני שיבוא להרגני, גופי שלי יעשה זאת בעצמו, אך היה עלי להודות באמת זו. "אמנם כך הדבר."

"אם כך, האם לא יהיה זה נכון לומר כי קל מאד להרוג גוף זה? האם לא יהיה זה נכון לומר שבשעה שאנו מקיפים את עצמנו בדברים שתפקידם להגן עלינו, להאכיל אותנו, להסיע אותנו ולגרום לנו נוחות, הרי שדברים אלו עצמם, או למעשה – הגוף עצמו, הם אלו שקרוב לוודאי יהרגו אותנו?"

מידת האי נוחות שלי הלכה וגברה עם המחשבה על אותם הדברים שבאופן טבעי אנו מעדיפים להותירם מבלי שנקדיש להם מחשבה, אלא שחייב הייתי להסכים לדבריו, והנהנתי בשקט.

"יתרה מכך, האם לא יהיה זה נכון לומר, שהמשימה הפשוטה לספק את צרכיו של גופנו הינה כמעט בלתי אפשרית, והיא זו שמכלה כמעט את כל הזמן שיש בחיינו? האם אין זה נכון שרוב הגברים והנשים בעולמנו עובדים ימים שלמים פשוט כדי שיוכלו להאכיל ולהלביש את עצמם, והאם אין הם נכשלים במשימה זו לעתים קרובות, ומתים ממחסור?"

"כן, כל זה נכון, כל זה נכון."

"אם כך, האם ניתן לומר שאנו נולדים על מנת למות, פשוטו כמשמעו?"

הנהנתי שנית.

ווסובנדהו שוב חזר להיות שקט, ושקט רב השתרר בגן כולו, שקט שלא דמה כלל לשקט המלא שמחה של מסטר קמלשילה במדיטציה שלו, כי אם שקט של מוות, שקט של חורף, והגן נראה כאילו הוא עשוי כולו מקירות האבן שלו, ולא מהחיות של צמחייתו ועציו היפים.

שוב הסבתי אליו את עיניי בשעה שהוא הביט למרחק, אל החשכה שמעל לקיר הדרומי שמימינו, שקוע במחשבותיו. ואז הביט בי שוב, ונדהמתי למראה השינוי שחל בפניו: הקור המאובן הפך לחמלה בוערת, ועיניו זהרו, מלאות בדמעות.

"ואם יש לאדם משפחה וידידים, אנשים אהובים, ידידם קרובים, חברים לחיים, אשה וילדים וחברים שצעדו עמו במשך כל חייו – אזי כשאדם זה נוטה למות, על משכבו, וגוסס, האם לא באים הם, נצבים סביבו, בוכים, אחדים אוחזים בידיו, ואחרים מושיטים ידיהם לגעת בלחייו, או בחזהו או ברגליו?"

"אכן כן, ראיתי זאת בעצמי, בעצמי הייתי שם ליד מיטת הגוסס."

"והאם לא ראית כיצד, אף שהם אוחזים בו, הוא הולך לעולמו?"

"כן, ראיתי."

"הולך לבדו?"

"כן, לבדו, וגם אם האחרים אוחזים בו, אין הם יכולים ללוותו."

"אך לבטח, גם אם אין מי שיכול ללוותו, יכול הוא לבחור ולקחת עמו כמה מן הדברים היקרים ללבו, אחדים מן הדברים שאותם הוא צריך במשך כל חייו, שעבד קשה על מנת לקבצם, ושאף היטב להבטיחם בד' אמות של הבית שאותו הוא רואה כשלו?"

"לא, לא, חיים שלמים מבוזזים! כל חפץ, כל חלק וחלק בכל חפץ, כל אגורה, כל רכוש, כל מה שברשותנו ושעמלנו כה קשה להשיג, כל זה נשאר מאחור, לגמרי."

"ומה עם הגוף? מה עם הגוף היקר שאותו כה נוקיר? מה לגבי גוף זה שלנו, שאותו האכלנו בקפידה כה רבה, במשך כל כך הרבה שנים, שאותו הלבשנו בתשומת לב, לצורך חימום ולהופעה נאה, השיער שסירקנו מדי יום ביומו בתסרוקות שונות, העור שרחצנו ומשחנו בשמן לאחזקתו הטובה, פנינו שלנו, עצם זהותנו?"

"אף לא אחד מכל אלו, לא גופנו ואף לא את שמנו. אין דבר שנוכל לקחת עמנו. אנו לגמרי לבד."

"וברגע זה, ברגע אחרון זה, למי יוכלו הם לקרא לעזרה? היש בנמצא איזה ידיד קרוב שיוכל לעזור, איזו סמכות בעלת כוח או פטרון אמיד שניתן לקרוא לו, או רופא שניתן להסתמך עליו לעזור לנו ברגע זה?"

"אין אף אחד. אין בזה כל טעם. אין למי לקרוא, לא נותר איש לקרוא לו, ואין איש שייקרא."

"אז האם נוכל לסכם ולומר שלגמרי וודאי הוא שעלינו למות?"

"כן."

"ושאין כל וודאות מתי נמות?"

"אין כל וודאות."

"ושברגע המוות אין כל טעם לחפש כל עזרה ארצית שהיא?"

"אכן כך הדבר."

שוב הותיר אותי ווסובנדהו בתוך השקט, והביט הרחק אל תוך החשכה, ועצבות גדולה בעיניו. כך שהינו במשך דקות ארוכות, תוך שאנו שוכחים את הקור, איש איש עם מחשבותיו.

"אתה ואני", כך התחיל הוא לאיטו, "שוחחנו על המוות. האם התכוונו למותו של הגוף, או למות התודעה, או שניהם?"

"הייתי אומר ששניהם. אנשים אומרים שהגוף והתודעה מתים יחדיו, שכן כאשר הגוף חדל, התודעה חדלה אף היא."

שוב חל שינוי בפניו, והבעתו הפכה לקשה ביותר.

"מה זה שאמרת? התודעה מתה ... משום שהגוף מת?"

התקשיתי כעת להסתכל לעברו. "כן, זה מה שאומרים."

הוא הביט בי בזעם, כאדם שזה עתה גילה בוגד, בוגד ששקריו גרמו לכאבם ומותם של אנשים רבים ותמימים. "והאם יכול אתה", הוא תבע, "לתת לי ולו אף שמץ של הוכחה, שהתודעה מתה בשעה שהגוף מת?"

"אמנם, בשעה שהגוף מת, האדם מפסיק לנוע, ומפסיק לדבר, ונראה כי הוא גם מפסיק לחשוב."

"והאם אתה יכול לראות זאת, האם יודע אתה, שהוא הפסיק לחשוב?"

"לא, איננו מסוגלים לראות את התודעה, שכן אינה דומה לגוף. אינה עשויה מאותו החומר של הגוף, היא בלתי נראית ומודעת, ואין בה שום דמיון לעור ולעצמות, שבהן ניתן לגעת, וניתן אותן לחתוך, ולמדוד. אך נוכל לנחש שהתודעה חושבת, על פי ההבעות והצלילים שבאים מן הפנים והגוף."

"אז האם אתה טוען שכאשר הגוף ניזוק ללא תקנה – בשעה שתמה היכולת להזיז את הלשון ולהביע הבעות – אזי גם תם אותו הדבר שהוא בלתי נראה ומודע, ושאו קוראים לו תודעה, וזאת אך ורק משום שאינה יכולה יותר להתבטא באמצעות הפנים והמילים?"

ראיתי לאן הוא חותר: היה זה כאילו לטעון שהרוכב חייב להיות מת, אך ורק משום שהסוס מת; שהיד האוחזת בידית הפטיש חייבת להיות מתה, בשעה שרק הידית שכורה. והתחלתי להבין שרעיון זה, הרעיון שהתודעה שהיא בלתי נראית ובלתי מוחשית חייבת להיות מתה בשעה שהאמצעי שדרכו היא מבטאת את עצמה מת, הוא רק אחד מאותם הדברים שבהם אנו מאמינים משום שהורינו האמינו בהם; שזהו רק אחד מאותם מושגים שלא בחנו, ושבהם אנו מאמינים משום שכולם סביבנו מאמינים בהם, ושבהם האמנו מאז ילדותנו; ושגם ילדינו אנו יאמינו בהם, רק משום שאנו מאמינים כך, ללא שום סבה משכנעת. לא הייתה שום ראייה שיכולתי לתת לווסובנדהו לכך שעל התודעה למות אך ורק משום שהגוף מת, ואין ביכולתנו לראות את השפעת התודעה על הגוף.

"אני יודע שראית, בעיני הגיון המוצק, כי חיית בעבר; ייתכן שאינך יודע את כל הפרטים, ואינני טוען שתוכל לדעתם בקלות, אך יודע אתה, באמצעות ההגיון הקר, נטול כל הנחות בלתי מבוססות שבהן אנו מוקפים כילדים, שחיית בעבר. ועל כן זה לגמרי הגיוני שתודעתך תמשיך, ושאינה חדלה אך ורק משום שהגוף חדל."

"נניח שהיא אמנם ממשיכה, " אמרתי, עם מעט תקווה, שכן סוף סוף הגעתי לנקודה שלשמה הגעתי לגן – כדי למצוא משהו חדש אודות אמי, ואודות עתידי שלי, עתידי אתה.

"במקרה זה טבעי הוא שעליה ללכת לאנשהו. " הוא אמר בפשטות.

"אה, כן, " אמרתי, "שמעתי אותם מדברים אודות זה; אודות גלגולים; וכיצד מוטל עלינו למצוא את האדם שקיים כעת, ושהיה אהובנו בעבר, ויש המחפשים רואי עתידות, אנשים היכולים לומר להם לאן הלכו אהוביהם. " הרמתי מבטי אל ווסובנדהו, לראות אם תוכל חכמתו להדריכני.

הוא הביט הישר אל תוך עיני, והפעם זלגו הדמעות בחפשויות לאורך פניו הקשים, וקולו הצרוד נחנק מעצמת רגשותיו. "האם מדמה אתה, " הוא שאל ברוך, "שחיי אנוש, מן הסוג שיש לך עכשיו, ושהיו לאמך, קל להשיגם? האם מניח אתה שכל תודעה הממשיכה בדרכה, ממשיכה לסוג זה של גוף וחיים?"

"זה מה שהם אומרים, " עניתי בנחישות, תוך שאני מתנגד לשמוע את מה שחששתי שאני עומד לשמוע ממנו.

הוא הסיט שוב את מבטו, ואז חזר. "האם אתה באמת מדמה, אם תחשוב על כך אפילו לרגע, שהעולם שאתה רואה ברגע זה לפניך הוא היחיד שיש; האם אתה באמת מדמה, בהיותך אדם נורמלי שחושב, שכל יקום שהוא בגדר האפשר, מקום בו כל צורות החיים שיש בנמצא קיימות, נמצאים ברגע לנגד עיניך? האם אין עצם העובדה שהנך רואה כאן כרגע עולם מסוים זה, פותחת אפשרות לכך שישנם עולמות אחרים, ולמעשה קרוב לוודאי מספר כמעט אינסופי של עולמות אחרים, שאינך מודע להם כלל?"

הרהרתי בכך לרגע, תוך שמבטי קולט את מראה הכוכבים שבאוויר הקר מעל כתפו, וחשבתי על המיקרוקוסמוס של ייצורים זעירים שחיים, נראים ובלתי נראים, בצמחייה ובמעייין שבגן, והרהרתי באינספור החדרים שבתודעתי שלי, אלו שהכרתי ואלו שידעתי שטרם גיליתי – והיה עלי להודות שהעולם שהכרתי היה קרוב לוודאי רסס זעיר ביותר של עולם גדול בהרבה, של מגוון אינסופי של ייקומים. ובעקבותיה של מחשבה זו באה מחשבה נוספת, של ייאוש מוחלט, שאצליה אי פעם למצוא שוב את אמי.

הוא קלט את מחשבותי, ודבר ברכות אך בנחישות. "אתאר לך בקצרה את הייקומים; לא תוכל כעת להאמין לי, אלא שניתן להוכיח דברים אלו, ואתה תווכח בהם בעצמך כשתגיע השעה; ניתן לראותם, ותוכל לראותם בעצמך – למעשה עלי לומר כי אמנם ראה תראה אותם – כשתגיע השעה."

"יש יקומים, יקומים שאליהם התודעה מגיעה, שבהם ברגע שתפקח את עיניך אתה מיד בתוך גוף של אדם מבוגר. ומשתרים מבטך, הדבר הראשון שתראה יהיה אדם אחר הנושא סכין או אלה, ומתנפל עליך בזעם. באופן אינסטינקטיבי אתה מושיט ידך לאדמה; אתה תופס דבר מה, יהיה זה מקל או אבן, ואתה מונע על ידי דחף פנימי להתקיפם גם כן – וכך אתה חי, אתה מבלה חיים שלמים בזעם של הריגה, שואף להרוג את כל הנקרה בדרכך, או ליהרג בעצמך. ואף אם אתה נהרג, הרי שרובצת עליך קללה איומה, ואינך יכול למות, וחייב אתה לקום שוב, תוך דקות אחדות, להיאבק ולסבול, שוב ושוב, וכך במשך אלפי שנים.

"ישנם יקומים שבהם, בשעה שתפקח את עיניך, אתה פשוט אפוף בלהבות. אתה בוער, אך אינך יכול למות. ואתה חווה את הכאב של הבעירה. אתה זועק וזועק וזועק, ואין דבר אחר לעשותו, אין דבר שניתן לעשותו. אתה נשרף.

"ישנם יקומים שבהם אתה אך ורק רץ ורק רץ כדי להמלט מכלבי ענק איומים, הקורעים את בשר רגליך במלתעות הפלדה שלהם, ואין לאן לברוח, ואין לזה סוף, רק לרוץ.

"ישנם יקומים של מחסור תמידי, יקומים של רוחות, מונעות על ידי רעב וצמא, גונחות ומשוטטות תוך חיפוש אחר רווחה שאין ביכולתן למצוא, אלא שהן ממשיכות לחפשה, ללא הרף, וללא כל תקווה. אלה הם יקומים שאינך יכול כעת לראותם."

הוא פסק מדבורו, וחזר והביט בי, ונוכחתי לראשונה שפניו היו רטובים, מן הדמעות שנטפו מפניו הוא.

"ואפילו עולם זה, אפילו היקומים שאתה מסוגל לראות... " הוא אמר ברכות. "נסה לדמיין מה פירוש להיות חיה בעולם זה שלנו. מכיר אני את האנשים, מכיר אני את מחשבותיכם, מדמים אתם כי בעלי החיים חיים באיזו הרמוניה טבעית, איזו אחדות עם העצים, המים וההרים. אך תן לי לומר לך איך זה באמת, ותוכל להפסיקני כל אימת שאטעה. מדוע לדעתך נחרדות הצפרים ועפות כל אימת שתתקרב אליהן? מדוע לדעתך מזנקים הדגים ממקומם כל אימת שצל יד אדם חולף לו מעל פני המים? מדוע לדעתך בורחים הצבאים מפניך, והשועל, והעורב, והעכבר; מדוע הם נסים מפניך, תקופי אימה?"

"כל זאת משום שחיים של חיה הם חיים של אימה; חיה של חיה יש בהם רק דבר אחד, רק פעילות אחת, והיא להמלט מלהיות מאכל לחיה אחרת. כל מה שיש בעולם החיות הוא לאכול או להיות נאכלות. הן אוכלות את היותר חלשות, ונאכלות על ידי היותר חזקות. והן בורחות מכיוון שאינן רוצות להיות נאכלות. הן מבלות את כל קיומן תוך שהן נזהרות מסכנה, ואתה הנך הסכנה. אתה הנך חיה יותר חזקה. אתה הסכנה האולטימטיבית. אתה החיה שתלכוד אותם, תכריח אותם לעבוד בשבילך, או שתפשוט את עורם לצורך מלבושך, או שתאכל את בשרם להזנתך."

"עליך לדעת, אם כן, מה פירוש להיות חיה. דע את מהותם של אותם עולמות שיש ביכולתך לראות. ואל לך, הוא אמר, כמעט בכעס, "לדמות לעצמך, אל תונה את עצמך לחשוב שאם יש תודעה שיכולה להוולד לתוך צורת חיים זו, שתודעתך שלך לעולם לא תוולד שם. אל תהיה כל כך יהיר, אל תהיה כל כך חסר דעת. השתמש בשלך, ראה שהתודעה ממשיכה, ראה שחייבת היא להמשיך לאנשהו, ראה שיש תודעות שהגיעו לעולמות אלו, וראה שמאד ייתכן שתודעתך שלך תגיע לשם גם כן. התודעה אינה מסתיימת. אין לעצור את התודעה. אין ביכולתך לעצור את תודעתך אפילו אם תרצה בכך, והיא חייבת להמשיך, ויש יקומים שהם מעבר למה שאתה מסוגל לדמיין, יקומים של סבל בל יתואר, ושמאד ייתכן שהיא תגיע לשם."

הוא עמד כמעט חסר נשימה, עם סיום דבריו הנרגשים, ונראה כי גילו וכן הקור נתנו בו אותותיהם לראשונה, והוא הביט בי, עייף ועצוב.

"אסור לך להגיע למקומות אלו, אינני רוצה שתגיע לשם. אמרנו כבר קודם שאין דבר ואין אדם היכולים לעזור לך ברגע מותך. אלא שאין זה כך, שכן יש משהו שיכול לעזור, וזהו ידע, ידע של דברים רוחניים. ידע זה אתה יכול רכוש, ואמנם תרכוש. אלא שבינתיים עיין במה שלימדתי אותך, בשלושת העקרונות של המוות: העובדה שבואו הוא וודאי, מועד בואו בלתי וודאי, ושאין שום דבר ארצי היכול לעזור לך באותו הזמן. שהה במדיטציה על כל אחת מן הנקודות שהזכרנו, על מנת להוכיח לעצמך את וודאותו של המוות וכל השאר. זהו מה שאנו קוראים מדיטציה על מוות."

"אינני מדבר כאן על מנת לגרום לך דאגה, אין ברצוני להפחיד אותך. לא זו מטרתה של המדיטציה על מוות. לאדם שמעולם לא למד מדיטציה זו, לאדם שמעולם לא עשה מדיטציה זו, יש סבה – סבה טובה – לפחד מן המוות, וברגע המוות יהיה משותק מאימה. אך אם תלמד מדיטציה זו, אם תרכוש בה שליטה, ואז תלמד את ההכנות שיש לעשות, או אז תוכל למות בבטחון, ללא שום פחד, שכן תכננת את מסעך; מכיר אתה את הדרך מעבר, ואת היקום שאליו תוביל – יקום טוב, מקום טוב."

"האיש ההחזק יבוא עם סכינו, בטרם יעבור החודש, לרצוח את אויבו. נעל את הדלתות, הכן עצמך; למד את אשר יש ללמוד, והתחל – הלילה."

